

Fortiden som skaper verdier

Om ordningsprosjektet
av arkivmaterialet etter
Statens Håndverks- og
Kunstindustriskole

*av Heidi Tronbøl og
Marcus Liebold*

Publikasjonsserien *Tegneskolen 200 år*. Nr. 1

Oslo: Kunsthøgskolen i Oslo, 2014

Innledning

I 2018 feirer Norges største kunsthøgskole, Kunsthøgskolen i Oslo (KHiO), et særskilt jubileum. Da markeres 200-årsdagen siden opprettelsen av Statens Håndverks- og Kunstindustriskole (SHKS) i 1818. Skolen ble som følge av en sammenslåing med andre kunstnerisk orienterte høgskoler administrativt underlagt Kunsthøgskolen i Oslo i 1996, og fra og med august 2003 opphørte selve navnet Statens Håndverks- og Kunstindustriskole. Dette medførte imidlertid ikke at et genuint norsk håndverks- og kunstindustrimiljø, som hadde eksistert ved skolen i over 175 år, opphørte. Heller ikke det faglige eller kulturpolitiske engasjementet av verken lærerne eller elvene opphørte, men fortsatte under andre rammebetingelser. Som den tidligere høgskolesekretæren ved Statens Håndverks- og Kunstindustriskole, Dag Mathiesen, skrev i 1993 da han rettet et blikk frem i tid, er det å håpe "at det er [akkurat] de faglige, kunstneriske og kulturpolitiske momenter som [blir] tillagt hovedvekt"¹ under 200-årsjubileet. Det er imidlertid også de historiske momenter som fra nå av kan illustrere markeringen i 2018. Etter en prosess som varte i godt over et tiår er Statens Håndverks- og Kunstindustriskolens samlede arkiver i denne våren blitt tilgjengeliggjort. I de siste to år har det foregått et arbeid med å fortegne skolens arkivmateriale, med alle de kunstneriske og kulturelle kostbarheter dette arkivet inneholder.

Den foreliggende artikkelen skal opplyse om hvordan arkivmateriale etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskole ble samlet inn, hvordan det ble ordnet og registrert, hvilke utfordringer og vanskeligheter arkivarene møtte under dette arbeidet, og hvordan materialet til slutt ble til et helhetlig arkiv. Artikkelen kommer imidlertid også til å beskrive hvordan arkivet er strukturert og hvordan forskere kan finne seg til rette blant arkivesker, pakker i gråpapir, kartmapper og pappør. Med ordningen av arkivaliene etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskole er uten tvil en av Norges mest spennende kulturskatter blitt tilgjengeliggjort. Dette vil samfunnet komme til å få stor nytte av, både fordi den inneholder forskningsmessig interessante og ikke minst

store kulturelle verdier. Måtte jubileet i 2018 oppfylle alle forventninger som er knyttet til det.

Frem i fortiden – formelle krav til ordningsprosjektet og konkrete tiltak

For å kunne skjønne intensjonen bak ordningsprosjektet som ligger til grunn for at de samlede arkivene etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskole nå er blitt tilgjengeliggjort, må det vises til arkivregelverket. I *Arkivlovens* § 10 er det fastsatt at alle "statlige arkiver skal avleveres til Arkivverket."² Kunsthøgskolen i Oslo som er den administrative etterfølgeren av Statens Håndverks- og Kunstindustriskole har m.a.o. "lovfestet avleveringsplikt i forhold til sitt arkiv og arkivene etter sine forgjengere."³ I følge lovverket skal arkivene etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskole avleveres til Statsarkivet i Oslo (SAO), da denne arkivmyndigheten har ansvaret for å ta vare på alle arkiver fra den regionale og lokale statlige forvaltningen i Østfold, Oslo og Akershus. Ved Kunsthøgskolen i Oslo ble det allerede vinteren 1998 etablert et samarbeid med statsarkivet. Det ble enighet om at arkivene etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskole straks skulle ordnes, slik at disse kunne avleveres til Statsarkivet i Oslo.⁴ Ikke minst skulle arbeidet igangsettes fordi Statens Håndverks- og Kunstindustriskole allerede hadde avlevert noe arkivmateriale til Statsarkivet i Oslo i 1988.⁵ Imidlertid krever *Arkivforskriften*, som presiserer Arkivlovens mandat, at "arkivmateriale som blir avlevert til arkivdepot, skal være ordnet etter opphav (proveniens)."⁶ Dette betyr konkret at den opprinnelige orden og den indre sammenheng i materialet må opprettholdes eller gjenopprettes. Hadde arkivmateriale ikke etterlevd forskriftsmessige ordningsprinsipper kunne Statsarkivet i Oslo m.a.o. ha avvist å ta imot arkivet etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskole.

Da det fantes lite ekspertise angående ordningen av arkivmateriale blant skolens personale, ble det først undersøkt med mulige samarbeidspartnere som kunne utføre denne jobben. Etter å ha innhentet tilbud på ordningen av arkivmateriale

1. Hope, Marith (oversettelse) SHKS: Kunst & design i 175 år, Oslo, 1993, s. 6.

2. Lov om arkiv. LOV 1992-12-04 nr 126. Som *Arkivverket* betegnes det forvaltningsmessige forbundet av Riksarkivet og 8 statsarkiver (i Oslo, Hamar, Kongsberg, Kristiansand, Stavanger, Bergen, Trondheim, Tromsø) samt Samisk arkiv og Norsk Helsearkiv.

3. Brev fra Statsarkivet i Oslo (SAO) til Kunsthøgskolen i Oslo, den 16.08.2006.

4. Rapport fra Statsarkivet i Oslo til Kunsthøgskolen i Oslo, den 30.11.1998.

5. Det dreide seg imidlertid både om arkivmateriale etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskolens administrative forgjenger *Mariboens kunstscole*, som eksisterte i årene 1811-1817, og materiale fra Statens Håndverks- og Kunstindustriskole. Avleveringen omfattet årene 1818-1951.

6. Forskrift om offentlige arkiver. FOR 1998-12-11 nr 1193, § 5-4.

Fig. 1: Arkivmateriale på skolens loft under kartleggingen. Bilde: Heidi Tronbøl.

etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskole måtte Kunsthøgskolen i Oslo imidlertid konkludere med at budsjettmidlene ikke holdt til gjennomføringen av ordningen. Under denne forutsetningen forsøkte de ansatte ved skolen da å ordne noe av arkivaliene selv, men uten ekstern hjelp ble ordningsprosessen ikke gjennomført systematisert. Det var heller ikke klart hva som skulle defineres som arkivmateriale. På bakgrunn av dette startet det egentlige avleveringsprosjektet ikke opp før på høsten 2008, etter at Kunsthøgskolen i Oslo igjen hadde bedt om ekstern konsulentbistand av Stiftelsen Asta.⁷

Det ble fort klart at det aller først var nødvendig med en omfattende og grundig kartlegging av alt

materialet som fantes på skolen på det gjeldende tidspunktet. Kartleggingsprosessen tok hele fire måneder og viste seg som svært vanskelig å gjennomføre, da det fantes materiale spredt over hele skolebygget i Ullevålsveien 5. Det fantes materiale på skolens loft, på instituttens verksteder, på kontorene til lærerne, på hemser, i kott og diverse andre rom. Materialets plassering opplevdes derfor som svært uoversiktlig, og til dels som kaotisk. Parallelt med at kartleggingsarbeidet pågikk, ble det våren 2009 nedsatt en referansegruppe, bestående av faglærere og administrativt personale ved Kunsthøgskolen i Oslo.⁸ Denne gruppen ble opprettet i forbindelse med flyttingen av skolen til nye lokaler i Seilduksfabrikken på Grünerløkka. Målsetningen for referansegruppens arbeid

---

7. Stiftelsen Asta tilbyr tjenester innen tilgjengeliggjøring av historiske arkiver.

8. Referansegruppen bestod av Holger Koefoed, Kai Gjelseth, Dag Hofseth, Ragnhild Magnussen, Jan Pahle, Gunnar Aune, Lasse Iversen og Bjørg Valvik.

Fig. 2: Arkivmaterialet under ordningen i skolens tegnesal i 3. etasje. Bilde: Marcus Liebold.

var bl.a. å bistå arkivarene i deres arbeid med å få kartlagt arkivmaterialet som fantes på Statens Håndverks- og Kunstindustriskolen, og å uttale seg om materialets betydning for skolens historie. Én av problemstillingene som arkivarene ble konfrontert med i denne sammenheng var imidlertid å definere hva som skulle betraktes som arkivmateriale. Her fikk undertegnede stor hjelp av referansegruppens medlem Holger Koefoed, som hadde delt inn skolens materiale i lærerskapt/pedagogisk materiale, som f. eks. fotografier, lysbilder, plansjer, innkjøpt støttemateriale, og elevskapt materiale, dvs. opptaksprøver, diplomoppgaver osv. Koefoeds inndeling av materialet hjalp arkivarene til endelig å definere begrepet *arkivmateriale* i relasjon til kunst- og håndverksutdannelsen ved skolen. Som arkivmateriale ble til slutt erklært alt materiale som ble skapt eller brukt i forbindelse med skolens virksomhet av en-

ten elever eller lærere. Arkivmaterialet skulle dokumentere skolens primærfunksjon, nemlig å administrere den kunstneriske utdanningen innen kunsthåndverket i Norge. I tillegg skulle materiale gjenspeile utviklinger og tendenser i undervisningen til enhver tid, og skulle være av både kunstnerisk og pedagogisk verdi.

Som nevnt ovenfor var arkivaliene etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskole spredt over hele skolen, og det dukket stadig vekk opp mer materiale som skulle listeføres. Den kontinuerlige oppdateringen av kartleggingslistene forsinket imidlertid ikke bare leveringen av rapporten, men også selve oppstarten av ordningsprosjektet. Dette var ikke minst kritisk fordi ordningsarbeidet nå stod i fare for å kollidere med skolens flytteprosess til de nye lokalene i Seilduksfabrikken. I forbindelse med flyttingen skulle sko-

lebygget tømmes fullstendig, noe som innebar at materiale, som ikke skulle flyttes over til de nye lokalene eller skulle tas hånd om fra arkivarenes side, skulle destrueres. På bakgrunn av tidspresset som hadde oppstått ble det enighet mellom Kunsthøgskolen i Oslo og arkivarene om å dele ordningsprosjektet i to faser. Fase én skulle omfatte innsamling av arkivmaterialet etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskole samt grovsortering og omemballering. Tidsfristen for denne fasen ble satt til medio juni 2010, som også var flyttedatoen for hele skolen. Fase to skulle derimot inneholde finordning, registrering og etikettering av arkivaliene. Arbeidet skulle utføres i ordnings- og arkivlokaler ved Statsarkivet i Oslo og skulle være ferdigstilt innen utgangen av 2011.

For å kunne utføre innsamlingen av arkivmaterialet etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskole måtte arkivarene kunne disponere over et egnet lokale på skolen. Lokalet skulle være stort nok til å kunne lagre betraktelige mengder med materiale, skulle inneholde romslige arbeidsplasser og godt med hyller til plassering av arkivaliene. Hanne Storm Ofteland, biblioteksleder ved Kunsthøgskolen i Oslo og uunnværlig støtte for arkivarene under hele prosjektet, skaffet skolens tegnesal i 3. etasje som ordningslokale. Arkivarene kunne nå starte den instituttvise innsamlingen av det tidligere kartlagte arkivmaterialet. Innsamlingsarbeidet viste seg å være fysisk anstrengende, da det måtte fraktes tunge og uhandterlige arkivalier fra de ulike lokaler på skolen og inn i tegnesalen. I tillegg var svært mye arkivmateriale nedstøvet og skittent, og gjorde håndtering derfor enda vanskeligere. Innsamlingen av arkivaliene skjedde i samsvar med lærerne ved de ulike institutter, som da fikk anledning til å være tilstede under nedpakkingen av materialet.

Å få på plass selve logistikken i ordningsprosjektets første fase var den ene utfordringen. Den andre utfordringen bestod derimot i å koordinere ordningsarbeidet og kapasitetene til faglærerne ved instituttene. Det måtte avtales møtedager der arkivarene i fellesskap med lærerne skulle bedømme utvalgt arkivmateriale. Fremdriften i ordningsprosjektet var m.a.o. i en viss grad avhengig

av vurderinger som bare de fagansvarlige kunne ta. Frem til juni 2010 ble det arbeidsintensive månder for både lærerne og arkivarene. Ikke desto mindre klarte arkivarene i denne tidsperioden å grovordne ca. halvparten av materialet som tidligere var blitt kartlagt.

I begynnelsen av juni måtte ordningsprosjektet imidlertid utsettes, da flyttingen av arkivmaterialet skulle forberedes. Medio juni ble 153 flytteesker, 417 arkivpakker i gråpapir og én skjenk med lysbilder fraktet til Statsarkivet i Oslo for videre ordning. Det var først nå det egentlige ordningsarbeidet ble påbegynt. Mens arkivarene i første prosjektfasen hadde konsentrert seg på å grovsortere materialet og omemballere dette, måtte de nå starte med finsorteringen og registreringsarbeidet. Alle arkivalier ble i denne forbindelse rensset for arkivuverdige materialer som plast eller metall, sortert etter ulike prinsipper⁹ og registrert i en database. Jo flere arkivalier som ble lagt inn i databasen, desto større overblikk fikk arkivarene over arkivbestanden etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskole. Det viste seg at arkivet inneholder arkivalier som går helt tilbake til år 1818 og frem til 2005. Arkivet omfatter dermed noe materiale som ble skapt etter at skolen hadde opphørt å eksistere. Allikevel ble materialet ikke skilt ut fra de resterende arkivalier, da det supplerer arkivbestanden etter skolen.¹⁰ Den største delen av arkivaliene stammer imidlertid fra andre halvdel av 1900-tallet og strekker seg frem til 1996.

Ekskurs I – Statens Håndverks- og Kunstindustriskolens historikk

En viktig oppgave ved oppstart av ordningsprosjektet av arkivmaterialet etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskole var å sette seg inn i skolens historikk. Dette for å kunne forstå arkivmaterialets opphav (proveniens) og dets verdi. Statens Håndverks- og Kunstindustriskole hadde i løpet av sin eksistens hyppig skiftet navn og gjennomført interne organisasjonsendringer, noe som gjorde det veldig vanskelig for eksterne å gripe tak i skolens vesen.

---

9. For utførlig informasjon om ordningsprinsippene som ble anvendt se avsnitt: Nåtidens situasjon - beskrivelse av arkivmaterialet etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskole.

10. I følge proveniensteorien skal arkivmateriale etter ulike arkivskapere holdes atskilt og ikke blandes sammen.

Fig. 3: Statens Håndverks- og Kunstindustriskole rundt 1903. Bilde: Årsberetning for skoleåret 1903-1904, op. cit.

Da skolen ble opprettet den 10. oktober 1818 het den *Den forløbige Tegneskole* og holdt til i Hettings Gård i Rådhusgaten i hovedstaden Christiania. Skolen ble opprettet i en tid der Norge for første gang utviklet en nasjonalfølelse, etter å hadde vært under dansk formynderskap i 400 år. Denne nasjonalfølelsen skulle ikke bare uttrykkes gjennom å reise et eget forvaltningsapparat for den nye norske stat, men også gjennom å opprette et eget universitet og i dets kjølevann en kunsthøyskole. I følgeskrivet til forslaget om opprettelsen av skolen ble det argumentert på følgende vis: "Alt længe har man her i landet følt Savnet af en offentlig Tegneskole, hvori ikke allene de som agte at danne sig til Kunstner, men ogsaa Haandværkere og Fabrikanter, kunne have Leilighed til at erverve sig den for dem høist nødvendige Fær-

dighet i Tegning. Erfaring har viist, hvilken gavnlig Indflydelse offentlige Kunsthøyskoler, der hvor de ere oprettede, have havt ikke allene til at fremme de frie Kunster, til hvis Dyrkelse de bane Vei for de som føle Kald dertil, men ogsaa paa Haandværkerens og de mekaniske Kunstners Opkomst."¹¹ *Den kongelige Tegne- og Kunsthøyskole i Christiania*¹², som skolen het fra og med 1822 da den fikk en fast organisasjon, spilte en betydelig rolle for kunstmiljøet i Norge på 1800-tallet, til tross for at Christiania fremstod som en småby i forhold til de andre nordiske byer på denne tiden.¹³ Det ble etablert en stadig mer spesialisert undervisning, samt at skolen arrangerte viktige utstillinger. Jo mer betydning Tegneskolen fikk i løpet av årene, desto større ble den, og det oppsto etter hvert et voksende behov for bedre plass og belysning i de

11. Parmann, Øistein: *Tegneskolen gjennom 150 år*, Oslo, 1968, s. 51f.

12. Til dagelig ble *Den kongelige Tegne- og Kunsthøyskole i Christiania* bare kalt Tegneskolen.

13. Parmann, op. cit. s. 78f.

lokaler man disponerte over.¹⁴ En kongelig kommisjon oppnevnt i 1875 skulle redegjøre for Tegneskolens utvikling så langt, og muligheten til utvidelse av skolen til en Kunst- og Håndverksskole samt at den skulle belyse håndverks- og kunsthåndverksfagenes undervisningsplaner. Med hensyn til undervisningen konkluderte kommisjonen med at det burde etableres en kunsthåndverkssamling i tilknytning til skolen ved siden av et bibliotek, en gipssamling samt en skolesamling av de beste elevarbeider.¹⁵ Kunstindustrimuseet, som skulle ta hånd om en slik kunsthåndverkssamling, ble således opprettet i 1876 med et midlertidig tilholdssted i Pilestredet. Etter et initiativ fra Tegneskolens forstanderskap og Kunstindustrimuseets bestyrelse kjøpte Christiania kommune i 1893 en tomt, der en ny skolebygning og et nytt museumsbygg skulle samlokaliseres.¹⁶ Etter forskjellige Forhandlinger var man 1896 saavidt, at der kunde udstedes Indbydelse til norske Arkitekter om Konkurrenceudkast til Bygningen. Etter enstemmig Beslutning af den nedsatte Bedømmelseskomite anbefaledes Arkitekt Bredo Greves Udkast til at lægges til Grund for Opførelsen. [...] I Høsten 1899 begyndtes Arbeidet i marken. Murarbeidet begyndte i Januar 1901, og i Marts næste Aar var det hele Bygningskomplex under Tag.¹⁷ Finansieringen av nybygget ble delt mellom staten og Christiania kommune, og skolen kunne flytte inn i de nye lokaler i Ullevålsveien no. 3-5 ved skolestart 1. oktober 1903. Der holdt skolen til frem til sommeren 2010, da den flyttet til den rehabiliterede Seilduksfabrikken på Grünerløkka.

Etter at de ytre rammebetingelser for kunst- og håndverksutdannelsen i form av et eget skolebygg hadde kommet på plass i 1903, rettet all anstrengelse ved skolen seg innover mot de indre strukturer. Som nevnt ovenfor gjennomførte skolens forvaltningsapparat i løpet av den tiden Statens Håndverks- og Kunstindustriskolen eksisterte mangfoldige organisasjonsendringer. Disse hadde som mål å utforme og tilpasse skolens undervisningsoppdrag og dermed også dens funksjon i samfunnet. Etter å ha fått et første overblikk over skolens historikk var det akkurat dens samfunnsfunksjon, arkivarene måtte sette seg inn i for å kunne ta neste steg i bedømmelses-

prosessen av verdien av arkivaliene etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskole. Først når arkivarene hadde utført en funksjonsbasert vurdering av skolen kunne de begynne med ordningen av arkivmaterialet.¹⁸ I etterfølgende avsnitt skal det derfor gis en kort oversikt over arkivskaperens funksjon som er uunnværlig for at leseren av den foreliggende artikkelen kan utvikle en forståelse for de arkivfaglige prinsipper som ligger til grunn for ordningsarbeidet.

Ekskurs II – Statens Håndverks- og Kunstindustriskolens funksjon og organisatoriske oppbygging

Statens Håndverks- og Kunstindustriskole var ved sammenslåingen i 1996 Norges eldste, største og faglig sett den mest sammensatte kunstfagskolen i hele landet. Skolen var opprinnelig i stor grad en skole for utdanning av håndverkere, men etter hvert også av rene kunstnere. Ut over 1880-tallet var det en stadig pågående diskusjon om skolen skulle utdanne håndverkere og/eller kunstnere. Mens den ene fraksjonen ved skolen jobbet for å få Tegneskolen til å bli et akademi for kunst og arkitektur etter dansk og engelsk forbilde, stod håndverkerne på statuttene, hvoretter skolen offisielt var en håndverksskole.¹⁹ I arkivet etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskole finnes det godt med bevis for denne iherdige kampen om skolens skjebne.²⁰ Skolen var ved starten av 1900-tallet imidlertid fortsatt hovedsakelig en håndverksskole. Dette gjenspeilte seg bl.a. i opprettelsen av en ny obligatorisk lærlingeskole, som ble koblet til skolen i 1912, som en aftenskole. I 1939 ble en annen skoleplan vedtatt, og som følge av dette ble skolen omstrukturert til en høgskole for brukskunst. Denne omorganiseringen fikk sentral betydning for ettertiden. Håndverkerne ble etter hvert fortrent ut av skolen og bare brukskunstnerne ble igjen. I 1953 var det imidlertid slutt på all lærlingeundervisning (utdanningen ble overført til Oslo lærlingeskole), og dette satte sluttstrek for den håndverkspregete utdanning ved skolen. Senere ble det lagt mer og mer vekt på en brukskunstbasert utdanning.

14. Magnussen, Ragnhild: Historien om et hus 1903-2003, Oslo, 2004, s. 13. Skolen hadde tidligere flyttet fra Hettings Gården til Theatergata no. 1 og så til Apotekergata no. 5.

15. Op. cit.

16. Se: Den kgl. Norske Kunst- og Haandværksskole i Christiania. Årsberetning for skoleaaret 1903-1904. Statsarkivet i Oslo A-10583, 02/Ag/1, bok 1.

17. Op. cit.

18. For nærmere opplysninger om bevarings- og kassasjonsteorier se: Rapport fra Bevaringsutvalget, Oslo, 2002.

19. Parmann, op. cit. s. 245ff.

20. Se spesielt materialet i serien A-10583, 02/1a/1 – overlærer Herman M. Schirmer's forestilling angående fordeling av undervisningsstoff. Den Schirmerske sak.

Statens Håndverks- og Kunstindustriskolens undervisningsoppdrag ble til enhver tid formulert i skolens reglement. Deretter skulle skolen primært administrere fagutdannelsen av dens elever – uansett om disse var håndverkere eller brukskunstnere. Skolen skulle være en institusjon for utdanningen av høykvalifiserte kunstnere, noe som viste seg å være berettiget etter at skolen frembrakte mange kjente kunstnere innen billedkunst, brukskunst, arkitektur og illustrasjon. I tillegg til å være utdanningsinstitusjon skulle skolen imidlertid også utfylle funksjonen i å være et fagmiljø for utveksling av ideer mellom elevene og lærerne. Dette formålet ble ikke minst stimulert gjennom at elever som tidligere hadde gått på Statens Håndverks- og Kunstindustriskolen senere ble lærerkrefter, og dermed kunne fungere som bindeledd mellom elevene og lærerne.

Skolens organisatoriske oppbygging gjennom tiden blir beskrevet ut i fra inndelingen i en administrativ og en undervisningsrelatert del. Det fantes på den ene siden en skoleadministrasjon i form av et forstanderskap, senere en direktør med tilhørende støtteapparat eller som til slutt en rektor som administrerte skolen med hjelp av ulike forvaltningsorganer, som f. eks. høgskolestyret. På den andre siden ble undervisningen ved skolen organisert i klasser, fag, avdelinger og institutter. I perioden fra opprettelsen av skolen frem til 1946 var inndelingen i klasser det fremherskende organisasjonsprinsippet i undervisningen. Dette hadde først og fremst å gjøre med skolens størrelse og i denne sammenheng elevtallet som søkte opptak. I 1946 ble imidlertid skolens fagavdelinger bygg, maler, tre, tekstil og mote, metall og keramikk, bok samt reklame opprettet. Statens Håndverks- og Kunstindustriskolens organisering i avdelinger var grunnlaget for den endelige instituttinndelingen. Undervisningen ved skolen ble deretter organisert i tre avdelinger for kunstfag, designfag og fellesfag. Avdelingene ble igjen inndelt i institutter. Avdeling for kunstfag inneholdt så institutt for farge, institutt for klær og kostymer, institutt for metall, institutt for keramikk og institutt for tekstil. Avdeling for designfag bestod av institutt for industridesign, institutt for grafisk design og illustrasjon samt institutt for møbel- og innred-

ningsarkitektur. Fellesfaget ved skolen inneholdt institutt for tegning, institutt for form, institutt for farge og institutt for rader og litografi.

Tilbake i nåtiden – utfordringer og problemer under prosjektarbeidet

Ordningen av arkivmaterialet etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskole stilte høye krav til både kunnskap og nøyaktighet, og var på mange måter mye mer kompleks enn tilgjengeliggjøringen av klassiske papirarkiver etter f. eks. departementer eller direktorater. Arkivarene kom stadig vekk i berøring med problemstillinger de ikke ville ha møtt under ordningen av rene papirarkiver. For å skape forståelse hos leserne av denne artikkelen med hva slags problemer undertegnende ble konfrontert med, kommer etterfølgende avsnitt til å beskrive to av utfordringene helt konkret.

Den første problemstillingen arkivarene møtte tidlig i ordningsprosjektet var å begrense det historiske materiale som hadde blitt samlet på skolen i løpet dens eksistens. En begrensning av materialet måtte foretas fordi det var en uoverkommelig og uhåndterbar mengde med materiale som hadde blitt samlet på Statens Håndverks- og Kunstindustriskole. Ikke minst krever arkivregelverket at alt arkivmaterialet som skal avleveres til arkivdepot skal være vurdert for bevaring og kassasjon.²¹ Problemet som arkivarene nå stod ovenfor var å måtte bedømme materialet etter skolen for bevaring og kassasjon, noe som var utenfor deres kompetanseområde. Mens arkivarene kunne vurdere administrativt og undervisningsrelatert materiale ut i fra arkivvitenskapelige kriterier, så kunne de ikke bedømme det elevskapte materialet på bakgrunn av de samme kriteriene. For eksterne personer, som verken er skolerte i fagene eller som kjenner til undervisningen ved skolen over en viss periode, ville det ha vært en umulig oppgave å vurdere materialet etter elevene. Arkivarene forstod derfor at det måtte utarbeides et sett med kriterier som kunne anvendes på det elevskapte materialet, og at det i den forbindelse var behov for kunstnerisk kompetanse og fag-

---

21. Forskrift om offentlige arkiver, op. cit. § 3-21.

Fig. 4: Muggsoppinfiserte elevtegninger fra fagavdeling metall og keramikk. Bilde: Marcus Liebold.

ekspertise. I samarbeid med medlemmer fra den tidligere nevnte referansegruppen kom arkivarene frem til noen kriterier for bevaring som faglærerne skulle anvende og arbeide ut i fra ved gjennomgangen av elevmaterialet. Deretter skulle det plukkes ut arbeider som var utført på en særdeles god måte, arbeider som var utført av (senere) kjente kunstnere og arbeider som gjenspeilte utviklingen i undervisningen ved skolen. Faglærerne som bedømte elevmaterialet har nesten utelukkende vært knyttet til Statens Håndverks- og Kunstindustriskole i mange år. Ved noen tilfeller ble også pensjonerte lærere ved skolen hentet inn for å vurdere noe av materialet. Lærerne bedømte vanligvis elevmateriale fra sine institutter og fag, men i noen tilfeller vurderte de også materiale fra beslektete studieretninger.

Etter at bedømmelsesprosessen var gjennomført satt arkivarene igjen med materiale som skulle tas vare på for fremtiden, og materiale som ble ansett som kassabelt. Allikevel kunne materialet ikke kastes umiddelbart, da all kassasjon skal skje i samsvar med arkivmyndighetene, dvs. i dette tilfelle Statsarkivet i Oslo.²² Arkivarene drøftet ulike scenarier for hvordan det kassable materialet kunne håndteres, og ble enige med statsarkivet om å utarbeide en skreddersydd kassasjonssøknad for gjeldende arkivmaterialet for å imøtekomme arkivregelverket. Arkivmaterialet, som ble vurdert for kassasjon i løpet av bedømmelses-

prosessen og senere ordningen, ble midlertidig samlet på skolens loft. Materialet strakk seg over en periode fra 1910 til 1996, men størstedelen av tegningene hadde blitt skapt på 1950-1990-tallet. Arkivarene anslo materialets mengde til ca. 25 hyllemeter. I forhold til arkivmaterialet som hadde blitt vurdert som bevaringsverdig, utgjorde dette dermed kun en brøkdel. De kassasjonsvurderte arbeidene var elevtegninger som frie øvelser eller oppgavebesvarelser i henhold til studieplanene ved de forskjellige fagene. Selv om arkivmaterialet var sterkt sammenblandet var det likevel mulig å identifisere noen oppgaveemner. Disse var bl.a.: aktstudier i store formater utført i farge og kull; form- og fargestudier (som f. eks. Jyngeholder); perspektivtegninger og gjenstandsstudier.

Fig. 5: Sanering av muggsoppinfiserte dokumenter ved Zentrum für Bucherhaltung i Leipzig. Bilde: Marcus Liebold.

Kassasjonssøknaden som arkivarene utarbeidet drøftet arkivmaterialets dokumentasjonsverdi for skolens samfunnsvirksomhet og generell infor-

22. Lov om arkiv, op. cit. § 9.

23. Det skilles mellom aktiv og inaktiv muggsopp i tilknytning til materialets og omgivelsenes relative luftfuktighetsprosent. Om muggsoppen er aktiv eller inaktiv er imidlertid lite relevant, da selv også inaktive muggsopp sporer kan innebære en helse-

fare for eksponerte. For nærmere opplysninger om muggsopp i arkivmateriale se: Tronbøl, Heidi / Liebold, Marcus: Muggsopp i arkivmateriale, i: Arkivråd. Organ for Norsk Arkivråd, Oslo 2011,

masjonsverdi. Materialets dokumentasjonsverdi i forhold til personers og virksomheters rettigheter og plikter samt dokumentasjonsverdi i forhold til arkivskapende virksomheters rettigheter og plikter i relasjon til andre instanser ble også vurdert. Arkivarene kom frem til at arkivmaterialet verken hadde tilstrekkelig dokumentasjonsverdi for skolens samfunnsverksvirksomhet eller informasjonsverdi. Selv om elevtegnene hadde midlertidig begrenset dokumentasjonsverdi i forhold til elevenes rettigheter og plikter dokumenterte de ikke andres rettigheter og plikter av tilstrekkelig betydning. Arkivarene fikk endelig medhold fra Statsarkivet i Oslo i deres drøfting om å kassere elevtegnene, så lenge Kunsthøgskolen i Oslo ikke hadde bruk for dem mer. Under skolens flytteprosess, da bl.a. loftet ble tømt, ble også de kassasjonsvurderte elevtegnene destruert.

Den andre problemstillingen som skal tydeliggjøre hva slags utfordringer arkivarene ble konfrontert med under prosjektet, var ikke av teoretisk, men derimot av praktisk og teknisk natur. Allerede under den første kartleggingen av arkivmaterialet etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskole i 2009 ble det oppdaget et dusin søppelsekker med elevtegnninger på skolens loft, hvor det ved stikkprøver ble stadfestet at materialet i noen av sekkene var muggsopp kontaminert. Tegningene hadde sitt opphav i fagavdelingen metall og keramikk, og stammet fra tidsperioden 1900-1950. Elevtegnene var i store formater, og det ble beregnet at det var ca. én hyllemeter med tegninger i hver søppelsekk, dvs. 12 hyllemeter til sammen. Under ordningsarbeidet våren 2010 tok arkivarene alt arkivmaterialet ut av søppelsekkene, og kartla hvor mye materiale som faktisk var rammet av muggsopp. Arkivarene fikk da bekreftet at halvparten av materialet var angrepet av muggsopp, mens det resterende materialet var i akseptabel stand. Innholdet i to av søppelsekkene hadde imidlertid gått i oppløsning. Her kunne muggsoppens nedbrytningsprosesser ikke lenger stoppes og materialet måtte derfor kastes. Arkivarene fikk, med hjelp av Haico Nietzsche, faglærer på Institutt for keramikk, gått gjennom det infiserte arkivmaterialet. Målet for prosedyren var at faglæreren skulle bedømme verdien til elevtegnene.

Nietzsche forholdt seg til de samme kriteriene som medlemmene i referansegruppen hadde anvendt ved kassasjonsvurderingene, og plukket deretter ut elevarbeidene som skulle bevares. Faglærer Nietzsche tok m.a.o. vare på eksepsjonell gode arbeider, arbeider etter elever som senere hadde blitt kjente kunstnere eller arbeider som ga indikasjon på utviklingen i undervisningen ved fagavdelingen metall og keramikk. Etter gjennomført bedømmelse av elevtegnene var det ca. to hyllemeter igjen med arbeider som var bevaringsverdige, men muggsopp infiserte. Det resterende materialet ble vurdert av faglæreren til ikke å ha noen bevaringsverdi. I etterkant av bedømmelsesprosessen tok arkivarene kontakt med det norske konsulentfirmaet *Mycoteam AS*, som har spesialisert seg på prøvetaking og analyse av muggsopp typer. Arkivarene fikk tilsendt prøvetakingsmateriale, tok selv prøvene og sendte dem til analyse, for å kunne få konstatert hvilke typer muggsopp det dreide seg om, og hvorvidt disse var aktive eller inaktive.²³ Svaret fra konsulentfirmaet viste flere typer muggsopp og middekskrementer på materialet, og at muggsoppen var aktiv, noe som indikerte stor helsefare knyttet til håndteringen av materialet. Arkivarene hørte derfor med gjeldene firma om de kunne påta seg sanering av det infiserte arkivmaterialet, men fikk da beskjed om, at de ikke utførte denne type arbeid. Det fantes heller ingen andre norske institusjoner som kunne ta seg av saneringsjobben.²⁴ I Tyskland derimot kom arkivarene over et firma som har mye erfaring og kompetanse angående saneringsarbeider av muggsopp infisert papirmateriale. *Zentrum für Bucherhaltung (ZfB)*, som firmaet heter, har bl.a. utført to av de største saneringsprosjekter i Tyskland.²⁵ Etter å hadde avklart forsendelsen av elevarbeidene til Tyskland med Statsarkivet i Oslo²⁶, sendte arkivarene materialet til sanering. Saneringen inneholdt en behandling av materialet med gammastråling, dette for å inaktivere muggsopp sporene, en etterfølgende grundig tørrrensing av materialet med lateks svamp samt støvsuging. I løpet av kun tre måneder hadde *Zentrum für Bucherhaltung* sanert alle tilsendte elevarbeider, dvs. bestrålt og renset ca. 2000 ark, slik at disse kunne legges til det resterende arkivmaterialet fra fagavdeling metall og keramikk. Etter at teg-

---

s. 10-19.

24. Heller ikke Riksarkivet disponerer per i dag over egnede lokaler og/eller kompetanse for å kunne sanere muggsopp infisert arkivmateriale.

25. *ZfB* sanerte både brannskadet materiale etter Anna-Amalia biblioteket i Weimar i 2004 og materialet fra byarkivet i Köln,

der bygget kollapset i 2009.

26. Som øverste arkivmyndighet i Oslo-regionen måtte Statsarkivet i Oslo godkjenne forsendelsen av arkivmaterialet til utlandet. Dette i samsvar med Arkivlovens § 9b.

ningene hadde kommet tilbake til Oslo, ordnet og fortegnert arkivarene materialet i en egen arkivserie. Til sammen ble det 14 arkivpakker i gråpapir som inneholder både elevarbeider og diplomoppgaver samt noe innkjøpt undervisningsmaterieell. Hvert ark i disse pakkene ble skilt med silkepapir for å unngå ytterligere skader av papiret p.g.a. syrekontaminasjon. Arkivaliene er nå fritt tilgjengelig for bruk i lesesalen på Statsarkivet i Oslo.²⁷

Nåtidens situasjon – beskrivelse av arkivmaterialet etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskole

Etter å ha beskrevet hvordan ordningsprosjektet av arkivmaterialet etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskole ble organisert og hva slags utfordringer og problemer arkivarene møtte underveis, vil undertegnende nå rette hovedfokus på beskrivelsen av arkivet. Det første en forsker vil legge merke til når han fordyper seg i arkivmaterialet etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskole, er at arkivet fremstår som restepreget, og at det virker svært tilfeldig hva som er blitt bevart i løpet av den tiden skolen eksisterte. Det ble aldri gitt klare instruksjoner fra skolens ledelse om hva slags materiale som skulle arkiveres, og det har derfor vært opp til hvert enkelt institutt og hver enkelt lærer hva som har blitt bevart av materiale. Allikevel er de arkivaliene som nå er blitt avlevert til Statsarkivet i Oslo signifikante nok til å kunne gjenfortelle Statens Håndverks- og Kunstindustriskolens historie. På Statsarkivet i Oslo finnes det nå til sammen ca. 460,6 hyllemeter med arkivmateriale etter skolen.²⁸ Arkivaliene foreligger i ulike formater hhv. størrelser og omfatter all slags materialtyper som f. eks. papir, gips, glass, metall, tekstiler og tre. Materialet avviker derfor fra det klassiske, papirbaserte arkivmaterialet som vanligvis blir avlevert til arkivdepotinstitusjoner. Underveis i ordningsprosjektet drøftet arkivarene sammen med Statsarkivet i Oslo gjentatte ganger mulighetene for å få avlevert så mye materiale som mulig, til tross for materialets beskaffenhet. Statsarkivet ga uttrykk for at mottak av for mye uvant arkivmateriale først og fremst ville by på

utfordringer med tanke på lagring. I denne sammenheng ble det nevnt at institusjoner som Byantikvaren, Arkitekthøgskolen i Oslo eller Teknisk Museum kunne være alternative instanser til å avlevere denne type materiale til, men Statsarkivet i Oslo strakk seg imidlertid langt for å holde arkivet etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskole samlet.

I arkivbestanden etter skolen finnes det svært mange arkivpakker i gråpapir som vanligvis inneholder elevarbeider i forskjellige formater. Arkivarene valgte stort sett denne emballeringsmetoden til elevarbeidene, da innpakkingen i gråpapir viste seg som mest fleksibel og effektiv med tanke på både å beskytte materialet i ulike størrelser og å opprettholde materialets indre sammenheng. I arkivet etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskole finnes det også noen hyllemeter med rent papirbasert arkivmateriale som er blitt arkivert i syrefrie arkivmapper og -esker. Det er imidlertid lite i forhold til det resterende materialet. Arkivalier i svært uvanlige størrelser som f. eks. store plakater, storformatede kull-, blyant- eller fargeskisser i ruller, tekstilprøver og tredimensjonelle objekter måtte legges i spesialemballasje. Plakatene og skissene ble derfor lagt i spesiallagete pappør som ble foret med en polyesterfolie for å beskytte materialet mot syrekontaminasjon. Å benytte seg av pappør som lagringsmedium anså arkivarene som beste løsning når det gjaldt å bevare plakater og skisser, da materialet her kunne forbli sammenrullet. Tekstilprøvene og 3D-objektene ble derimot lagt i tekstil- eller magasinesker i tilpassede størrelser. De syrenøytrale eskene ble igjen foret med silkepapir for å forhindre syrekontaminasjon. Svære elevtegninger og svært skjørt materiale som f. eks. bygge- og konstruksjonstegninger fra 1800-tallet ble imidlertid lagt i storformatede kartmapper. Dette med tanke på at arkivaliene skulle ligge så jevnt som mulig, for ikke å skade papiret ytterligere. Blant arkivaliene etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskole finnes det også en usedvanlig samling med litografiske trykk. Skolens lærere ved rader- og litografiavdelingen hadde gjennom årene selv tatt vare på et sett med originaler av elevarbeidene og arkivert trykkene i knytemapper. Arkivarene bestemte seg

27. Arkivmaterialet er fortegnert i serie A-10583, 07/Fd/1-14.

28. Ikke regnet med er ca. 14 hyllemeter med arkivmaterialet fra avleveringen i 1988. Avleveringene fra 1988 og 2012 skal etter hvert forenes under signaturen A-10583 på Statsarkivet i Oslo.

Emballasjeform	Stykkantall	Tilsvarende hm	Materialtyper representert i ulike emballasjeformer						
			Papirmateriale	Protokoller, fortegnelser	Tegninger	Plan-sjer, trykk, kart	Bildemateriale	Tekstiler	3D-objekter
Arkivesker	802	80,2	X	X		X	X	X	X
Arkivpakker	396	288,0	X	X	X	X	X	X	
Papprør	41	6,0			X			X	
Tekstilesker	17	22,1						X	
Kartmapper	64	32,0	X		X	X			
Knytemapper	46	9,2	X		X	X			
Grafikkesker	19	3,8	X		X	X			
Magasinesker	23	4,6					X		X
Lysbildeesker	78	7,8					X		
Fotografiesker	69	6,9					X		X
SUM	1555	460,6							

Fig. 6: Oversikt over materialtyper representert i ulike emballasjeformer.

for å beholde mappesystemet, men foret innholdet med silkepapir. Til slutt finnes det grafikk-, lysbilde- og fotografiesker i skolens arkivbestand. Emballasjen er spesialtilpasset for å kunne arkivere tunge objekter som f. eks. klisjeer, omfattende serier som lysbilde- og negativsamlinger eller fragile objekter som gamle fotografier. Mens lysbildene og negativene ble lagt i polyestermapper og dernest i spesialesker, ble fotografiene lagt i syrefrie konvolutter og esker.

Hovedtanken bak systematiseringen av arkivmaterialet etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskole var å strukturere bestanden etter de administrative enheter som hadde preget skolen gjennom dens eksistens, dvs. å ordne materialet etter klasser, fag, avdelinger eller institutter. På et tidlig stadium i prosjektet skjønte imidlertid arkivarene at det å opprette arkivserier for hver klasse, fag, avdeling eller institutt ville føre til et utall med serier. Arkivarene prøvde derfor å abstrahere skolens organisasjonsstruktur, og slik komme til et mindre antall serier. Da mesteparten av arkivaliene som er representert i arkivbestanden etter skolen ble skapt på andre halvdel av 1900-tallet, altså etter at fagavdelingene og til slutt instituttene hadde kommet på plass, valgte arkivarene endelig å opprette hovedarkivserier basert på instituttinndelingen. Det skulle imid-

lertid ikke bare arkiveres instituttskapt arkivmateriale i disse serier, men også alt materiale som de administrative forløpere til instituttene hadde produsert gjennom årene.

Til sammen består arkivet etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskole av 15 hovedarkivserier, der den første hovedserien er forbeholdt det administrative arkivmaterialet som ble skapt av forvaltningsapparatet ved skolen. Dernest følger, i alfabetisk orden, hovedserier for arkivmaterialet etter instituttene for farge, form, grafisk design og illustrasjon, industridesign, keramikk, klær og kostymer, metall, møbel- og innredningsarkitektur, rader og litografi og tegning. Arkivmaterialet som skilte seg helt ut fra instituttinndelingen p.g.a. tids- eller den administrative tilhørigheten ble lagt i egne hovedarkivserier. Dette gjaldt for arkivaliene etter fotoavdelingen samt bygnings- og konstruksjonsklassen. Seriene er nummeret med et tosifret tall fra 02 til 16.²⁹ Innenfor hver hovedarkivserie ble alle arkivalier forsøkt inndelt i grupper med hensyn til deres proveniens. Etter hvert fikk arkivarene forståelse for at det alltid fantes følgende materiale i etterlatenskapene til avdelingene hhv. instituttene: administrativt arkivmateriale, som hadde blitt skapt i tilknytning til enhetenes drift; elevskapt arkivmateriale, som elevene hadde produsert ved opptak, i under-

29. Hovedarkivserie "01" er forbeholdt avleveringen fra Statens Håndverks- og Kunstindustriskole fra 1988.

visningen eller under eksamen og endelig pedagogisk arkivmateriale, som lærerne hadde skapt som følge av deres virke ved skolen.³⁰ Det viste seg imidlertid som svært vanskelig å sortere de ulike emnene innenfor hver enhet. Arkivarene løste dette problemet ved å anvende det norske allmenne arkivskjemaet, et skjema som Arkivverket bruker for å strukturere arkiver. Dette skjemaet gir

F-O – Spesialserier; R – Regnskap; U – Fotografier, film, lydopptak osv. Innenfor disse kategoriene kan det igjen opprettes underserier som følger et hierarkisk system. Dermed kan hovedkategorien *A – Møtebøker, referatprotokoller, forhandlingsprotokoller o.l.* f. eks. bestå av underseriene *Aa – Møtemateriale etter Høgskolestyret* og *Ab – Møtemateriale etter Høgskolerådet*. Struktureringen

Fig. 7: Ulik emballasje som ble brukt til å beskytte arkivmateriale etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskole. Bilde: Marcus Liebold.

en veiledning for rekkefølgen på de underordnede arkivserier i hvert arkiv. Med hjelp av et alfabetisk system blir arkivmateriale inndelt etter hovedkategorier, som f. eks. *A – Møtebøker, referatprotokoller, forhandlingsprotokoller o.l.*; *B – Kopibøker*; *C – Journaler*; *D/E – Saks- og korrespondansearkiv ordnet etter hovedsystem hhv. sideordnet system*;

fungerer på samme måte som Deweys desimalklassifikasjonssystem i biblioteksverdenen, men desimalene blir her erstattet med bokstaver. Den tidligere nevnte materialgruppen administrativt arkivmateriale ble sortert under kategoriene A-E i relasjon til materialets emne. Elevskapt og pedagogisk arkivmateriale ble derimot sortert under

---

30. Kategoriseringen av arkivmateriale tilsvarte og verifiserte dermed inndelingen av materialet som Holger Koefoed hadde kommet frem til.

F-0 – Spesialserier, der spesialserie *F* ble reservert for *elevmateriale*, mens serie *G* ble holdt ledig for *undervisningsmaterie*ll. Under hver underserie sorterer de fysiske arkivenheter, dvs. arkivesker, pakker, pappør, kartmapper etc. Disse enhetene er ikke lenger hierarkisk ordnet, men kronologisk. Det betyr at en arkiveske som inneholder møtepapirer etter f. eks. Høgskolestyret fra årene 1977-1982 kommer foran en eske som også inneholder møtedokumenter fra samme organ, men fra årene 1982-1985. Innenfor hver arkivenhet ligger det normalt arkivmapper, som sammenfatter dokumenter, tegninger, lysbildesamlinger etc. for et spesielt emne. Mappene er sortert nummerisk, og skal ideelt sett også ligge kronologisk, der det er mulig. Betegnelsen arkivmappe må imidlertid sees i vid forstand. Den trenger ikke å være en fysisk mappe, men kan også være en strukturell inndeling av arkivmateriale, i form av en konvolutt (ved fotografier) eller en bok (ved møtebøker og protokoller) som ligger samlet med andre enheter i samme arkivenhet. Hver arkivmappe og -eske, pakke etc. i arkivet etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskole ble fortegnet med det tids spennet materiale ble skapt i. Der det ikke var mulig å identifisere en tidsperiode ble dette angitt i registreringen ved enten å skrive udatert eller ved å definere et omtrentlig tidsrom der materialet måtte ha blitt skapt. I veldig mange tilfeller har arkivarene tilføyd forklarende tekst til serier, arkivenheter eller -mapper. Forklaringen kan gjelde inndelingen av arkivmateriale, et organisatorisk prinsipp eller til og med en enkeltperson som f. eks. en lærer som underviste ved skolen. Ved registreringen av arkivmateriale fikk alle arkivalier en unik identifikator som gjør det mulig å gjenfinne dem i arkivbestanden. Identifikatoren består av det tosifrete tallet som ble brukt for å sortere instituttene, seriebokstaven for enhver underserie og et tall som indikerer plasseringen av enheten i den nummeriske rekkefølgen – f. eks. 02/Aa/1.

En forsker som vil finne frem til et konkret dokument (tegning, fotografi etc.) i arkivet etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskole, må alltid ta utgangspunkt i hvilken administrativ enhet han er interessert i. Deretter må vedkommende definere hvilken type materiale han er opptatt av og finne ut hvilke arkivserier som tilsvarer ønsket. Dernest må forskeren innskrenke tidsrommet

Fig. 8: Ordnet arkivmateriale etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskole i arkivmagasinene til Statsarkivet i Oslo. Bilde: Marcus Liebold.

arkivmateriale er skapt i. Arkivarene anbefaler imidlertid også å lete i beslektete arkivserier, når søket ikke fører til ønsket resultat. Dette kan hovedsakelig være tilfellet, der den administrative inndelingen av enhetene forandret seg ofte og var til ulike tider underlagt forskjellige fag som f. eks. ornamentikk, farge-ornament og maler. En forsker trenger ikke nødvendigvis å møte opp ved Statsarkivet i Oslo for å bla gjennom papirkatalogen til arkivet. Han kan imidlertid også benytte seg av internett-tjenesten *Arkivportalen*, der arkivet etter hvert blir lagt ut fullelektronisk. Det holder m.a.o. å søke opp stikkordet *Statens Håndverks- og Kunstindustriskole* for å få tilgang til arkivmateriale etter skolen.

I begynnelsen av dette avsnittet ble det nevnt at arkivet etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskole er restepreget og fremstår langt fra komplett. Dette kan begrunnes med at et kunstmiljø som Statens Håndverks- og Kunstindustriskole først og fremst var opptatt av å skape fremfor å

bevare. Arkivtenkningen var m.a.o. ikke immanent hos enhver aktør i dette miljøet. Det som imidlertid finnes av materiale i arkivet etter skolen lar seg føre tilbake til enkelte personers innsats, og til et forvaltningsapparat ved skolen som noen ganger fungerte bedre og noen ganger dårligere. Det er bl.a. blitt bevart en omfattende serie med elevprotokoller tilbake til 1899 og frem til 1994.³¹ Disse protokoller opplyser om hvilke elever som gikk på hvilke fag til enhver tid, om deres faglige kvalifikasjoner i form av karakterer og om elevenes fravær. Utover dette viser protokollene hvilken lærer som underviste i hvilke fag. Denne kilden er et godt utgangspunkt for all forskning i arkivet etter skolen. Ikke minst fordi elevprotokollene kan knyttes opp mot elevenes fagtegninger og oppgavebesvarelser. I hovedarkivserien 02 - administrativt arkivmateriale er det bevart et lite klenodie. Under serie J - utstillingsmateriale ble det arkivert elevarbeider som hadde blitt utstilt i forbindelse med fagskoleutstillingen i 1925. Her finnes det arbeider etter elever fra alle klasser som f. eks. Frihaandsklassen, klassen for kvindelige skræddere eller guldsmedklassen. Arbeidene er av eksepsjonell kvalitet og er verdt å vise frem igjen.³² I arkivserien etter institutt for grafisk design og illustrasjon med forløpere er bl.a. Fredrik Wildhagens kunstnerarkiv blitt bevart. I dette arkivet samlet den tidligere rektoren av Statens Håndverks- og Kunstindustriskole omfattende materiale angående nordiske kunstnere.³³ Blant arkivmaterialet etter institutt for klær og kostymer finnes moteskaperen og klesdesigneren Per Spooks elevarbeider³⁴ samt en genuin plansjesamling av historiske drakter som ble brukt til undervisningsformål.³⁵ Plansjesamlingen ved institutt for klær og kostymer er ikke noe unntak når det gjelder instituttens engasjement for å få tak i læremateriale. I de fleste av instituttarkivene er innkjøpt undervisningsmateriell representert, som bl.a. tidsskrifter eller eksternt produserte trykk. Et godt eksempel på dette er samlingen av journaler og plansjer vedrørende gullsmedkunsten til bruk i undervisningen ved institutt for metall.³⁶ Noe av arkivmaterialet som er blitt bevart i sin helhet, er trykksamlingen av elevarbeider etter rader- og litografiavdelingen ved Statens Håndverks- og Kunstindustriskole. Samlingen

Fig. 9: "Sus i stakken", 1949. Statsarkivet i Oslo A-10583, 08/Fa/3.

spenner over tidsperioden 1899-1996, og inneholder arbeider utført av elever etter lærerne Johan Nordhagen, Olaf Willums, Chrish Dahl, Ottar Helge Johannessen og Dag Hofseth. Selve trykkene er utført i en rekke forskjellige teknikker, som f. eks. etsning, radering eller tresnitt, og omhandler ulike emner. Historisk interessant er bl.a. et sett med trykk datert 1946 som dokumenterer forholdene ved konsentrasjonsleieren Buchenwald i Tyskland under krigen.³⁷

Forskernes oppmerksomhet vil sannsynligvis også være rettet mot arkivmaterialet som er blitt overlevert fra institutt for tegning. Her finnes det både unike samlinger av elevarbeider og lærerskapt materiale. Elevarbeidene ble bl.a. skapt i faget frihåndstegning, som var en av skolens sentrale øvelser gjennom hele dens eksistens. I seriene er det representert aktegninger og generelle anatomiske studier, det finnes portretter

31. Statsarkivet i Oslo A-10583, 02/Fc/1-44.

32. Statsarkivet i Oslo A-10583, 02/Ja/1-2.

33. Statsarkivet i Oslo A-10583, 05/Hb/1-2.

34. Statsarkivet i Oslo A-10583, 08/Fa/7.

35. Statsarkivet i Oslo A-10583, 08/Ga/1-19.

36. Statsarkivet i Oslo A-10583, 09/Gb/1-6; 09/Gc/1.

37. Statsarkivet i Oslo A-10583, 11/Fb/1-41, se spesielt 11/Fb/14.

Fig. 10: "Vedkommando, Buchenwald" av Kåre Øijorden, 1946. Bilde: Statsarkivet i Oslo A-10583, 11/Fb/14.

(bl.a. Jynge-hoder) og arbeider angående blader og blomster m.v. Dette materialet blir imidlertid enda mer signifikant når det blir sett i sammenheng med arkivaliene etter Kari Liv Brundin Torjussen. Som skolens første kvinnelige tegnelærer jobbet hun kontinuerlig med å dokumentere undervisningen i frihåndstegning. Hun tok vare på utallige elevarbeider og strukturerte disse etter emner, og teknikker. Det finnes til sammen 12 arkivpakker og ett pappør med arbeider utført av elever etter Kari Liv Brundin Torjussen i arkivet til Statens Håndverks- og Kunstindustriskole.³⁸ Ikke mindre interessant er undervisningsmaterialet i arkivserien etter institutt for tegning med forløpere. Blant dette arkivmaterialet finnes det verdifulle plansjer etter Harald Petersen angå-

ende frihånds- og perspektivtegning.³⁹ Helt egne arkivserier opprettet arkivarene for materialet etter lærerne Wilhelm Holter, Kåre Jonsborg, Hans Norman Dahl og Carl von Hanno.⁴⁰

Etter institutt for tekstil er det blitt bevart en omfattende samling av vevprøver som elevene laget i undervisningen. Akkurat som på institutt for rader og litografi er det blitt dokumentert prøver i forskjellige teknikker med ulike emner. Veiledningsmaterialet for fremstillingen av vevstoffene samt fremgangsmåtene for innfarging av stoffene er også blitt overlevert.⁴¹

Et lite mysterium er imidlertid en samling av negativer i arkivet etter fotoavdelingen ved Statens

38. Statsarkivet i Oslo A-10583, 12/Fd/1-12; 12/Fb/14.

39. Statsarkivet i Oslo A-10583, 12/Ga/1-7.

40. Statsarkivet i Oslo A-10583, 12/Ia/1; 12/Ja/1; 12/Ka/1; 12/La/1-4.

41. Statsarkivet i Oslo A-10583, 13/Fa/1-18; 13/Ga/1-26.

Håndverks- og Kunstindustriskole. Fotelærer Jarle Strømme hadde gjennom flere tiår laget et omfattende system for fotografier som ble tatt i forbindelse med skolens undervisning. Negative til fotografiene ble systematisert etter bokstaver og tall, og listeført i to registre. Siden første bind av registrene er blitt borte, er det ikke lenger mulig å rekonstruere ordningssystemet. Likevel er samlingen av stor verdi og verdt å bli sett gjennom.⁴²

synergieffekter som ligger i dette materialet for Kunsthøgskolen i Oslo. Som nevnt ovenfor finnes det bl.a. omfattende samlinger av lysbilder i arkivet etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskole som inneholder store verdier. Det kunne f. eks. initieres et digitaliseringsprosjekt for å få vist frem igjen innholdet i bildene. Jubileet i 2018 gir en god anledning til dette!

Perspektiver for fremtiden – videre forskning i arkivet etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskole

Med avleveringen av arkivmaterialet etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskole ble det satt en foreløpig sluttstrek for ordningsprosjektet som har foregått de siste to årene. At oppdraget med å ta vare på materiale fra Kunsthøgskolens administrative forløpere imidlertid ikke kan betraktes som avsluttet, tydeliggjør først og fremst én ting: det finnes fortsatt arkivmateriale etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskole ved de nå eksisterende institutter ved Kunsthøgskolen i Oslo. Årsaken til dette er at noen av lærerkreftene ønsket å ta med seg arkivalier til Seilduksfabrikken under flyttingen i 2010, som de da mente de hadde behov for i fremtidig undervisning. Om dette var en naturlig refleks for å sørge for at materialet ikke skulle komme på avveier eller om de faktisk hadde bruk for det, makter arkivarene ikke å si noe om. Det er imidlertid arkivarenes håp at informasjonene rundt ordningsprosjektet av arkivmaterialet etter Statens Håndverks- og Kunstindustriskole som er gjengitt i denne artikkelen, viser at materialet er tilgjengelig og til bruk for et allment publikum. Ordningsprosjektet gir anledning til videre forskning på skolens historie. Det skulle ikke bare bidra til å bevare verdier, men også stimulere til videreførende prosjekter. Et slikt prosjekt kunne f. eks. være å samle materiale som kan supplere arkivet etter skolen. Arkivets struktur er satt slik at den kan utvides med arkivalier som ønskes avlevert. Et annet prosjekt kunne imidlertid være å se nærmere på arkivmaterialet som allerede er avlevert, og å se på hvilke

---

42. Statsarkivet i Oslo A-10583, 14/Ua/1-42.

